

80 години от атентата срещу сръбския крал в Марсилия. Възмездието на македонските българи

9 Октомври 2014 | Агенция "Фокус"

Красимир УЗУНОВ
Агенция "Фокус"

Преди 80 години, на 9 октомври 1934 г. на Бресткия кей, на Морската гара в Марсилия, отекват изстрели – под куршумите на атентатора пада убит краля на Югославия Александър I Карагеоргиевич, по-късно в болницата умира и френският министър на външните работи Луи Барту. Въпреки многобройната охрана и шпалира от повече от 1 100 френски полицаи заговорът успява. Преживелият атентатът в Загреб и няколко покушения балкански сатрап е мъртъв. Присъдата на поробените балкански народи срещу безсмисленото творение на великите сили, наречено Кралство Югославия е изпълнена. Половин век преди действителния и окончателен разпад на Югославия, българи и хървати показват решимостта си да не търпят и да се борят срещу натрапената им омразна чужда власт. През 1934 г. това време е още далеч. Изстрелите в Марсилия са знамение за началото на Втората световна война, така както изстрелите на Гаврило Принцип в Сараево, предизвикаха Първата световна война...

Коя е "жертвата"?

Легендата разказва, че през есента на 1912 г. тогавашния сръбски престолонаследник Александър Карагеоргиевич влиза в българския град Скопие, след победата в Кумановската битка. Скопските българи посрещат съюзниците празнично. Седемгодишното момиченце Василка Зойчева застава пред коня на бъдещия крал с погача хляб и сол. Карагеоргиевич пита: "Ща си ти?". Момиченцето отговаря "Българка", след което конският бич преминава през лицето ѝ.

Двадесет и пет години по-късно сръбският крал търси живеещата в Женева българка, за да и предложи финансово обезщетение от 1млн. динара. Тя отказва.

Иначе по заповед на Александър I в поробена Македония жандармите са повече от жителите.

Забранено е кръщаването на децата с български имена. От Белград е спуснат поменник с типичните за Шумадия имена: Зоран, Милан, Душан....

Българският заместник-кмет на Скопие Димитър Шалев отива в Обществото на народите за да протестира срещу произвола.

В Македония е забранено пеенето на български песни, провинилите се изселват в Стара Сърбия. Забранени са българските книги и службата на български език в църквите. За писмо на български език се полагат 3 години затвор, за книга – 7.

Плодородните земи се изземват от собствениците и се дават на сръбски колонисти. По границите с България се създава "санитарен" кордон от преселници.

За наместник в областта Южна Бановина/Македония/ е назначен Велимир Прелич, който се зарекъл да разплаче дете в майка, ако се чувстват българи, малко преди да бъде екзекутиран от Мара Бунева на 13 януари 1928 г. насред Скопие.

На сръбските жандарми и войници в Македония е разпоредено “задължително да подобряват расата на местните българи”. Тодор Александров нарежда на ВМРО всяко дете, което не знае баща си да отива в кладенеца....

Кой е атентаторът?

В “Световната енциклопедия на атентатите”, издадена преди години във Франция, името на Владо Черноземски заема особено място. За него французите пишат, че бил прост човек. Много прост, даже бил един обикновен шофьор, макар в географските ширини на Балканите, през 20-те години автомобилите да не са били чак толкова много и това да е било една престижна професия.

Пак според французите, този прост човек имал две прости идеи, прости като самия му живот. Едната била да застреля сръбския крал Александър Първи Карагеоргиевич, а втората била – да вдигне във въздуха сградата на Обществото на народите. Неподправеният френски хумор констатира, че Черноземски щял да реализира и двете си идеи, ако при изпълнението на първата не се е бил престарал и не е бил застрелял и френския външен министър Луи Барту...

Естествено, написаното от френските историци за големият атентатор на ВМРО, Владо Черноземски, е едновременно донякъде вярно, донякъде непълно. Вярно, защото на 9 октомври 1934 година, на Бресткия кей, на морската гара в Марсилия, българският терорист действително разстрелва краля на Югославия, Александър Карагеоргиевич, заедно с френския министър Луи Барту. Изстрели, които проехтяват из цяла Европа и предвещават ужасите на Втората световна война.

Непълно, защото убийството в далечна Марсилия, следва закономерния ход на една мрачна балканска драма, в която жертвата, кралят на Югославия, е благословител на убийството на хиляди българи във Вардарска Македония, наречена Южна Бановина, а убиецът – отмъстител, Черноземски, освен атентатор на ВМРО, отдавна е известен на българската полиция като убиец на Димо Хаджидимов и Наум Томалевски.

Владимир Георгиев Черноземски или Владимир Димитров Черноземски, всъщност са псевдоними на едно и също лице, а именно Величко Димитров Керин, роден на 19 октомври 1897 г. в село Каменица, Пещерска околия, днес Велинград.

Баща му - Величко Керин и майка му – Риса или Христина Балтаджиева – Керина, също са родени в Каменица, Пещерско.

Детските си години Величко прекарва в родното си село. Детството му, за което липсват каквато и да било информация, едва ли е било по-различно от това на хилядите деца, израснали в затынтените, традиционно бедни планински краища на България.

През 1922 г. Величко Керин става член на ВМРО под името Владимир Черноземски от Щип. Именно тогава тръгва и легендата за македонския произход на Владо Шофьора, наричан така заради краткотрайната си работа

като шофьор в дупнишките тютюневи складове.

По време на митарствата му като четник на Организацията, в поробената Македония, Владо показвал на другарите си развалините на изгореното от сърбите през 1913 г. Село Патрика, Щипско и обяснявал, че като дете живял тук.

Всъщност в началото на 20-те години, Черноземски се преселва в Банско, където вероятно е изпълнявал задачи на възстановената от Тодор Александров македонска освободителна организация.

Бойното кръщение на терориста, обаче, не били сраженията със сръбските жандарми в планините в Македония, където Владо бързо си извоювал името на изпълнителен четник, точен стрелец и всеотдаен борец за правата на поробеното българско население.

Смъртта на Тодор Александров на 31 август 1924 година на пътя към конгреса на ВМРО край Мелник, отприщила поредица от убийства и разчистване на сметки сред македонската емиграция в София.

На 14 септември 1924 г. около 18.10 часа на булевард "Драгоман", близо до пресечката му с улица "Нишка" комунистическият водач и бивш деец на ВМРО, Димо Хаджидимов е повален с куршум в главата. Минути по-късно Черноземски изстрелва още три куршума в главата на Хаджидимов, за да е сигурен в изпълнението на присъдата. След убийството Владо прибира револвера в джоба си и продължава по булеварда, където е застигнат от запасния капитан Стефан Герасимов и войника-трудовак Мордехай Леви. Без да окаже каквато и да било съпротива, Черноземски се предава, като ги предупреждава за бомбите, закачени на кръста му.

Екзекуторът на Организацията

Кой всъщност е Димо Хаджидимов и защо смъртта му е толкова необходима на ВМРО?

През 1924 г. Димо Хаджидимов е комунистически народен представител, роден в Горно Броди. Бивш деец на ВМРО, близък съратник на Яне Сандански, Гьорче Петров, Димитър Влахов. В паметното сражение край село Баница, при което на 3 май 1903 г. загива Гоце Делчев, той е един от малкото оцелели четници. По-късно става четник на Яне Сандански.

Неколкократно се намесва в борбите на т.нар. санданисти срещу Тодор Александров и генерал Александър Протогеров. След националните катастрофи през 1913 и 1919 г., България е пълна с бежанци. Икономиката в следвоенните години е в тежка криза. Комунистическите идеи избуяват бързо и сред македонската емиграция. Външни агентури не желят пари за реализацията на лявата ориентация в доскорошната революционна организация. Опитите на Хаджидимов да омекоти противоречията между различните течения във ВМРО са заменени от създаването на лявоориентирано крило, което да решава спорните балкански въпроси чрез комунистическия принцип за създаването на федерация на основата на братското сътрудничество и равенство на работниците и трудещите се селяни от балканските държави. Навярно лявоориентираните македонски водачи са виждали по този начин вариант за освобождение и обединение на Македония и македонските българи от чуждия гнет, но идеите им започват да кореспондират с тезата на Стамболийски за общата борба с Югославия срещу т.нар. македонски бандити от ВМРО.

В "Спомените" на Иван Михайлов четем **"Успоредно с Гьорче Петров, като главен подбудител на опозицията срещу Тодор Александров, се очерта Димо Хаджидимов, който всъщност бе познат комунист. Той написа и книга "Назад към автономията"... За него и неколцина му приятели, които продължаваха да се наричат санданисти, турският режим между Хюриета и Балканската война сякаш не бе съществувал, също така и по време на първия сръбско-гръцки потиснически режим нийде не бяха се мернали да се борят против робството, нито даже зъб бяха обелили."**

Думите на Ванче Михайлов за Хаджидимов и днес звучат като присъда. За да не остане съмнение във връзката между двамата, Владо ще подари снимка за спомен на Ванче, на която ще напише **"Подарявам лика си за спомен на нашия учител-ратник, любимецът на "хъшовете" Иван Михайлов (Брезов) от един от многото "бугараши"**.

В писмените си показания пред следствието Черноземски ще признае, че на същия 14 септември в продължение на часове е наблюдавал дома на Хаджидимов от кръчмата "Асенова крепост" и е внимавал много, за да не го сбърка с някого и да не пострада невинен човек. Пак в показанията си Черноземски ще напише, че срещу Хаджидимов го е настроило изявлението му, че трябва да се сътрудничи със сърбите, които избиват невинни българи в Македония.

Въпреки, че е осъден на смърт чрез обесване през 1925 г., присъдата не е изпълнена. Черноземски бяга от конвоиращите го полицаи и не е открит, докато на 2 декември 1930 г. в центъра на София, на улица "Руен", /сега "Цанко Церковски"/ Владо Черноземски не разстрелва друг деятел на македонското движение и член на задграничното представителство на ВМРО, Наум Томалевски.

Убийство, което предизвиква широк отзвук сред софийската общественост. Може би поради тази причина се раждат и много легенди за убийството. Твърди се, че присъдата над Томалевски е била издадена още след смъртта на Борис Сарафов и Иван Гарвалов, разстреляни от ръката на наемен убиец. Пред смъртта си военния ръководител на Илинденското въстание, Сарафов бил казал: "Убийците ни излязоха от къщата на Томалевските". Друга версия твърди, че Наум Томалевски е чакал убийци, изпратени от михайловисткия лагер и е бил взел предпазни мерки със собствена охрана. Писано е, че излязъл веднъж да засади дърво, че изпращал представител на благотворително дружество, събиращо помощи за герои от войните, че изпращал Георги Кулишев и т.н.

В сухия полицейски доклад и в обвинителния акт по дело 208/ 1930 г. е отбелязано, че обвиняемите Владимир Георгиев Черноземски и Андрей Димитров от с. Ранчовци, Щипско са убили пред дома му Наум Томалевски, на улица "Руен" 23.

Легенда са и многобройните изстрели. Всъщност Владо стреля само веднъж и прострелва смъртоносно Томалевски. Към полицейската скица е приложен и манлихеровия куршум, прострелял жертвата.

Повече въпроси възникват от факта, че в продължение на дни Владо е очаквал възможността да стреля веднъж по Наум Томалевски. Изстрел, който от ръката на атентаторът почти винаги е бил смъртоносен.

Разследването ще докаже, че Черноземски и Димитров са наели стая в дома на

Петко Петков, служител в Дирекцията на полицията, в съседство с тази на Томалевски, че при преследването Димитров е ранен и по-късно умира и т.н. Пред съда през 1931 г. Владо Черноземски ще заяви, че с убийството на Томалевски той е изпълнил **“тежкия си дълг на революционер, член на ВМРО, която се бори за свободата на македонските българи”**.

Томалевски е обявен за предател.

Може би тук е мястото да оценим качествата на атентатора като най-добрия стрелец на ВМРО, който не случайно получава задачите за изпълнение на смъртни присъди, издадени от Организацията.

И до днес във Велинградско битуват легендите за простреляната от движение шапка на известен на времето готвач, с прякора Кайзера, за пистолет, готов за стрелба винаги и привързан с ластик към дясната ръка, за “подписа “ – “В” “С” върху ствола на дърво от разстояние 25 метра с два парабелума.

По същото време се допълва и представата за Владо Шофьора като толстоист, вегетарианец, шахматист, табладжия, поет и любител на красивите жени... Всичко това взето и по отделно, и събрано като цяло е вярно и създава образа на най-известния български атентатор, извършил покушението срещу сръбския крал. Покушение, което разтърсило цяла Европа и било сравнявано с убийството на австрийския престолонаследник ерхерцог Франц Фердинанд в Сараево през 1914 г.

Година след като Черноземски е осъден за втори път на смърт, заради убийството на Наум Томалевски, през 1932 г. терористът е помилван.

Причините едва ли трябва да бъдат търсени само в амнистията на македонските стрелби от средата на 20-те години. Много вероятно е, вече да е започнала реализацията на операция, наречена по-късно “Тевтонски меч”.

Атентатът в Марсилия

Над Европа вече са започнали да надвисват облаците на новата военна криза. Победената Германия се милитализира и се готви за реванш. След година, през 1933 г., в Германия ще дойде на власт Хитлер. Западните демокрации търсят отпор на германския реваншизъм. Под ръководството на френския външен министър Луи Барту се прави опит да се изгради т.нар. “Малка Антанта”, обединяваща Югославия, Чехословакия и Румъния. Това засяга немските интереси по пътя към Балканите. Засегнати са потиснатите хървати, унгарците, загубилите войната българи...

Всичко това прави правдоподобна тезата за атентата в Марсилия като съвместна операция на немското военно разузнаване, движението “Усташа” на Анте Павелич, ВМРО на Иван Михайлов, а може би и на българското разузнаване.

Основание за намесата на последното дават спомените на другаря Черноземски от килията на Централния затвор, известен като Мирчо Кикирирдката. Докато лежат в затвора през 1931 г. двамата татуират един на друг на левите си ръце надпис “ВМРО” с череп и кръстосани кости.

Именно тази татуировка ще покаже на френските следователи, че убиецът на сръбския крал не е хърватинът Петер Келеман, както пише в паспорта му, а българският терорист Владо Черноземски.

Кикирирдката ще признае това пред в. “София” на 29 октомври 1934 г., двадесет дни след атентата в Марсилия.

Десет години по-късно Кикиридката ще загине като офицер от българското военно разузнаване по време на съюзническите бомбардировки над Скопие. В случая това не е важно за очертаването на образа на Черноземски, като най-големия български атентатор за изминалото столетие. Не важно и участието на немски офицери в подготовката на покушението. Немците са имали за своя цел убийството на френския външен министър Луи Барту и едва ли смъртта на Александър Карагеоргиевич. ВМРО и "Усташа" са целели именно смъртта на сръбския сатрап, оцелял след атентат в Загреб. Моментното съвпадение на целите ще реши съдбата на краля, на министъра и може би на ...Европа. Факт е, че след освобождаването си от затвора Владо изчезва. Легендите говорят, че става инструктор по стрелба в усташкия лагер в Унгария, Янка Пуста, че бил охрана на Кирил Дрангов и на Анте Павелич.

И днес в Македония се пее песента, за която сърбите в продължение на десетилетия са осъждали на затвор и на смърт, за жребия хвърлян в усташкото леговище. Според нея, когато Владо разбрал че трябва да участва в операцията за изпълнението на присъдата над сръбския крал, започнал да празнува бурно и неистово, така както е живял целия си живот.

Нататък историята е ясна. Шестимата хърватски усташки, водени от Евгени Кватерник и Мария Вондрачек се разколебали. Пътуващият в колата на краля, полковник Жорж, ще разкаже, че някой "изругал на груб балкански език" и възторжен господин в балтон и бомбе се покачил на стъпенката на автомобила с огромен букет. От букета, непознатият извадил два пистолета и започнал да стреля...

Смъртта на крал Александър настъпила почти мигновено. Френският външен министър Барту пострадал от куршум на френски полицаи, преминал през гърлото му и починал в болница от алергичен шок.

Един от следователите по-късно ще напише, че на френската полиция причината за смъртта на външния министър Барту е била добре известна, но политически по-удобно е било да бъдат обвинени българите и без това набедени за грешниците на Европа, след нещастната за тях Световна война. Самоличността на Черноземски е разкрита близо седмица по-късно след ексхумация на трупа, наложена от публикуваната му снимка в европейските вестници.

Полицейският инспектор Пейчев от полицията в Пещера разпознал Владо на портрет във вестниците. Стражарят Костадин Джерков от Пещерското околийско управление извършил обиск в дома на Керини в Каменица и иззел снимки...

Правителствотоzakлеймило атентатора и обявило траур, заради далечно родство на царското семейство с Карагеоргиевичите, а народът в България и Македония запял:

"ПЕСЕН ЗА ВЛАДО ЧЕРНОЗЕМСКИ"

**Какво е чудо, чудо станало
во града Марселия
Там са навлезли автономисти
и братя усташки.
Тръгнал ми кралят со парахода
от града Дубровник,**

и ми зацепил по море широко
за града Марселия.
Там го посрещнал министър
Барту со генералите.
Те се собрали союз да прават
против Македония.
Народ се сбира, тълпа голема
и вика: „Живио!“ А от тълпата
глас се провиква:
„Смърт на тиранина!“
Това ми беше Владо Черноземски
от Македония.
Той се затича към автомобила
со пистолет в ръка.
Крал Александър
подло се моли
и на Владо говори:
„Аман бре, Владо,
не мой бре, Владо,
мене да ме убиваш!“
Владо на краля гордо отговаря:
„Чуй бре, тиранино,
мене ме изпрати
Ванчо Михайлов
да изпълна присъдата.
Я стани, стани,
шумадийско куче,
тебе ке те утепам.“

Независимо от преследване и забрани, от мъчения и гонения, от смърт и инквизиции, песента се пее и днес от двете страни на границата...